

El Noucentisme

Noucentisme és d'antuvi un terme degut a la facúndia d'**Eugeni d'Ors**. Aquest l'encunya per analogia amb la denominació que fan dels segles els historiadors d'art italians: **Quattrocento**, **Cinquecento**. I jugant de manera implícita amb l'homofonia existent en català entre *nou*, adjectiu contraposat a *vell*, i **nou**, de número 9, l'indicador centesimal del segle just acabat d'encetar, el 1900. Se'n serveix de primer, ja des dels inicis del **Glosari** el **1906**, en la seva forma adjectiva, «noucentista», aplicada a persones, de la qual aviat en derivarà la substantiva genèrica: «**noucentisme**». Tot plegat en un deversall retóricoconceptual amb vista a designar les expectatives de canvi que, en el si d'una societat amb consciència d'endarreriment i amb **afany de modernització**, s'havien generat arran del traspàs d'una centúria a l'altra.

Per bé que en un sentit força vague i genèric, el terme fa fortuna fins entrats els anys vint, quan, en la mateixa mesura que es dilueixen les condicions que n'havien propiciat la difusió, va adquirint un sentit quasi despectiu que l'identifica en exclusiva amb una escola literària afectada i artificiosa. A desgrat d'un article lluminós de [Josep Pla](#) del 1924, que el qualifica de «moviment d'idees» i el relaciona amb els intents de Prat de la Riba per fer viable «l'estatització de la cultura catalana» tot «donant feina als **intel·lectuals**» i poder «resoldre, en aquest camp, el problema de l'Autoritat», el cert és que no serà fins a partir dels seixanta quan, ja en mans dels historiadors a tall d'eina taxonòmica, Noucentisme esdevé progressivament sinònim de la singular **conjunció de política i cultura** que hi ha en la Catalunya de començaments del segle XX per obra de la **burguesia compromesa amb el catalanisme i de la intel·lectualitat que accepta de col·laborar en el projecte de transformació encapçalat per aquella**.

A hores d'ara, d'acord amb una de les definicions més esteses, és habitual d'entendre per Noucentisme la ideologia que, aproximadament entre el 1906 -any, entre altres efemèrides, de la **Solidaritat Catalana**- i el 1923 -any del **cop d'Estat de Primo de Rivera**-, tipifica les aspiracions hegemòniques dels nuclis més actius de la burgesia catalana, postula els seus interessos en un pla ideal i, mitjançant la creació d'un complex sistema de signes lingüístics i iconogràfics, formula models i projectes que, a més d'explicar analògicament la realitat, contribueixen a establir pautes de comportament social tendents a possibilitar la viabilitat d'una acció reformista.

En el magma ideològic del Noucentisme concorren, de manera prou indistinta, d'una banda, elements manllevats dels trets reactius que, a l'Europa de finals del segle XIX, emergien en contra d'alguns dels grans principis configuradors de la revolució industrial i burgesa encetada una centúria abans; d'altra banda, hi ha també una acusada presència de *Leitmotive* en part heretats del regeneracionisme finisecular i degudament adaptats a les conveniències d'una societat en vies d'industrialització.

Entre els primers, la reacció contra el liberalisme, el materialisme i el positivisme, el [romanticisme](#) i el naturalisme, també el laïcisme, consistia a contraposar-hi una exigència intervencionista en els afers públics, un renovat espiritualisme i una emfasització de la voluntat enfront del sotmetiment a la dada empírica, una disciplina de grup cohesionat i una idealitat utopitzant, també una acceptació de la religiositat i d'un cert misticisme. Trets reactius, tots ells, que s'adeien amb les limitacions i les disponibilitats d'una burgesia tocatardana, com era la de Catalunya, delerosa de realitzar-hi el seu projecte de reforma, tot exportant-lo també a la societat espanyola, i alhora d'afermar-s'hi com a classe hegemònica.

Esbombar, com feia, l'anomenat «**imperialisme**», ultra l'avantatge d'esquivar així el terme incòmode de «nacionalisme» i de no fer-se suspecta de temptacions separatistes, li permetia legitimar el propòsit intervencionista tot dreçant-lo com a tercera via entre el *laissez faire*, *laissez passer* liberal i les col·lectivititzacions propugnades pel socialisme revolucionari. L'**exaltació de l'arbitrarietat** (o **arbitrarisme**) -sens dubte el terme més polisèmic dels propagats per Ors- venia a designar en el fons l'ètica justificadora de l'actitud intervencionista o imperialista tant en qüestions socials o polítiques com estètiques i culturals, o sigui, una ètica basada en l'afirmació de la voluntat com a correctiu subsidiari de les limitacions imposades pel racionalisme burgès i pels condicionants materials adversos a què aquest s'enfrontava.

A cavall d'aquests trets reactius i dels més pròpiament regeneracionistes hi hauria els conceptes de **classicisme** i de **mediterranisme**. Esgrimits d'antuvi per ideòlegs de l'Action Française -homes del *Midi* que malden per contrarestar l'apogeu material dels països del Nord d'Europa, veritables impulsors del [Romanticisme](#), amb aquesta afirmació de meridionalitat espiritual-, ambdós termes són referits també pel Noucentisme, a tall de coartada històrica i paisatgística, a un passat -el greco-romà- i a un espai -el Mediterrani- hipostatitzats, pretès origen d'unes constants culturals i caracteriològiques heretades també per la nació catalana.

Ponderar altrament **la ciutat**, i els valors que hi anirien aparellats, com ara la no menys exaltada **civilitat** (o civilisme), entesa aquella com a marc espacial més idoni i abastable de les transformacions a operar, i els tals valors com a resultats i alhora agents d'aquestes, era apostar a favor de la **desruralització** -tant en el sentit material com intel·lectual del terme- i, doncs, s'inscrivía en el procés de regeneració emprès per unes elits industrials i urbanes; com també ho feia l'exalçament de l'«**obra ben feta**», que volia validar, des d'una ètica del treball, la necessària adequació del sistema productiu als requeriments d'un mercat cada cop més competitiu.

Aquest programa teòric es va forjant en sincrònica i dialèctica correlació amb el desplegament institucional del catalanisme polític a mesura que aquest va assolir noves cotes de poder, en especial d'ençà l'obtenció de la **Mancomunitat (1914)**. I es va traduint paral·lelament en una pràctica sobretot cultural que, adreçada de manera prioritària a la requalificació laboral de les capes altes i mitjanes de la societat, amb vista

a la transformació d'aquesta des de dalt, accentua una dinàmica, en molts aspectes engegada ja pel [Modernisme](#), tendent a la **professionalització dels intel·lectuals** i a l'afermament, entre àmplies capes de la petita i mitjana burgesia, d'una consciència basada en l'autoestima i en l'assumpció de la pròpia identitat.

Entre les fites més destacades d'aquest procés, i pel que fa a les de major repercussió en el **conreu de la llengua i de la literatura en general**, cal subratllar, en l'àmbit de la política fundacional, l'**Institut d'Estudis Catalans (1907)**, l'Escola Catalana d'Art Dramàtic (1913), la Biblioteca de Catalunya (1914) i l'Escola de Bibliotecàries annexa (1915), amb la subsegüent xarxa de Biblioteques Populars; en allò concernent la **modernització de l'idioma**, hi ha la celebració de l'**Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906)**, seguit de la creació d'aquelles plataformes que, com ara la Secció Filològica de l'IEC (1912) o la càtedra per a **Pompeu Fabra (1912)**, fan possible des de l'autoritat institucional la codificació de la llengua empresa per aquest, amb la promulgació de les **Normes ortogràfiques (1913)**, la publicació del *Diccionari ortogràfic* (1917) i de la *Gramàtica* (1918) i, anys més tard, des d'una dinàmica diferent per bé que en gran part deutora de la noucentista, del **Diccionari General de la Llengua Catalana (1932)**; en relació pròpiament amb l'activitat literària, destaquen d'antuvi publicacions com ara *Catalunya* (1903-1905), *Mitjorn* (1906-1907) i *Empori* (1907-1908), que, després de realitzacions puntuals amb valor de manifest programàtic, com el famós **Almanach dels Noucentistes (1911)**, deixaran pas a d'altres de molt més estables com puguin ser *La Revista* (1915-1936), els *Quaderns d'Estudi* (1915-1924) o el llampanat magazin cosmopolita *D'Ací i D'Allà* (1918-1936), sense oblidar altrament empreses editores com ara la Societat Catalana d'Edicions (1910-1926) i, en especial, l'Editorial Catalana (1917-1924), màxima expressió de la política cultural del moviment en el camp de la lletra impresa.

La literatura homologable com de noucentista no resulta de l'aplicació dels principis de cap poètica, entesa aquesta com a teoria interna de la literatura o com a conjunt de codis normatius elaborats per una escola pròpiament literària, sinó més aviat de la transposició a l'àmbit de la creació literària -o plàstica, en el cas de les arts- dels grans valors ideològics i comportamentals configuradors del moviment i alhora promoguts per aquest.

D'acord amb aquest supòsit, i partint de l'ampli ventall d'opcions literàries existents llavors -moltes de les quals havia ajudat a introduir amb major o menor fortuna el [Modernisme](#)-, és que el Noucentisme procedeix a fer la seva tria. Tot afirmant el potencial operatiu, pragmàtic, del **llenguatge literari, i fent-lo dependre a tall de requisits previs de l'exemplaritat temàtica i de la perfecció formal**, el Noucentisme es busca uns precedents i apunta a la consecució d'uns objectius determinats. Entre aquells, fa seus els models elusivament al·lusius del simbolisme primer, i del postsimbolisme després, alhora que rebutja, per socialment estèrils, els del parnassianisme i altres tendències merament esteticistes del *fin du siècle*; dins el context català, **abraça amb tant d'entusiasme les propostes provinents de l'anomenada escola mallorquina** ([Costa i Llobera](#), [Joan Alcover](#)) com rebutja amb

vehemència les originades al recer de la [poètica maragalliana](#), identificada amb [romanticisme](#), [espontaneïtat](#) i *pathos* interjeccional; semblantment, i pel que fa a la narrativa, abjura de l'aportació feta pel realisme naturalista (tan ben representada aquí pels autors de la «narrativa rural» del Modernisme) i tempteja la «deconstrucció» del gènere en forma d'eventuals «antinovel·les» (les fabulacions orsianes aparegudes al *Glosari* en foren un bon exemple) o de relats breus (cas de *L'abrandament*, 1917, de Carles Soldevila); l'antimodel vindria aquí donat per les novel·les de [Narcís Oller](#) de manera tan inequívoca com, en tant que model, ho fóra la prosa de [Joaquim Ruyra](#).

Els objectius llavors perseguits per la poètica del Noucentisme, que no pas per atzar rep el nom de «poètica arbitrària», són l'elaboració d'una literatura artificiosa, tan idealitzada com indistriablement desrealitzada, propensa abans a la ironia distanciada que no pas a la crítica frontal, més indicativa en suma de la Catalunya a què s'aspira des de les premisses del **reformisme burgès** que no pas exponencial de les contradiccions i les mancances que afecten la Catalunya del present; una literatura, altrament, a través de la qual es pretén operar, en paral·lel al procés de transformació anhelat per al conjunt de la societat, la necessària reforma de la llengua, de manera que els models cultes, segons són codificats per Fabra, incideixin sobre els registres més degradats del llenguatge col·loquial fins a elevar-los a la categoria de l'estàndard proposat. Aquestes exigències, que, si d'una banda, traeixen clarament unes limitacions i, per l'altra, enclouen l'inevitable component utopitzant propi de tot projecte de canvi en profunditat, es reflecteixen igualment amb l'ambivalència del clarobscur sobre el conjunt de la producció literària noucentista i donen lloc a la convencionalment anomenada «jerarquització de gèneres» que s'hi produeix.

La poesia, emblemàticament representada per [Jaume Bofill i Mates \(Guerau de Liost\)](#) i per [Josep Carner](#), se situa al capdamunt, ja que és vista com una extensió del laboratori formal de l'idioma i com l'espai simbòlic per excel·lència des d'on procedir a la creació d'imatges vinculants; la segueixen en l'ordre de preferències, i del subsegüent conreu sovintejat per part dels autors noucentistes, l'assaig -la major part de vegades en forma de **«glosa» o article periodístic-** i l'oràtoria, per causa del potencial suatori que els fóra inherent; la novel·la, en canvi, llastada als ulls del noucentisme per l'estigma del naturalisme i per una **llengua entre dialectal i deficitària**, és menystinguda fins al punt d'originar-se una remarcable cesura en la seva producció durant el període comprès entre els inicis de la segona dècada de segle i mitjan dels anys vint; només el conte, d'extensió en tots sentits sempre més manejable i de límits força més mal·leables -reductibles segons com a poesia o a assaig-, assegura per aquells anys la discreta continuïtat del gènere narratiu (Alexandre Plana, Ernest Martínez Ferrando); el teatre, encara, entacat igualment a parer dels noucentistes per una tradició primparada que oscil·la entre el populisme xaró o l'èpica naturalista d'encuny renaixencista, i l'esteticisme decadent o la denúncia social de filiació modernista, mancat a més d'infraestructures, no pervindrà a bo i més que a certes produccions inequívocament etiquetables com d'«alta comèdia burgesa»